

Сучасність вимагає постійного діалогу між різними культурами, а відповідно з правовими культурами, оскільки останні також дозволяють усвідомити та зберегти національну ідентичність в умовах створення універсальної загальнопланетарної цивілізації.

Цим пояснюється жвавий інтерес дослідників до проблем співвідношення національної та правової культур, акцентується на проблемах розвитку правової культури нації, що є наслідком сумісної взаємодії таких структур, як національна свідомість, імперативи правової поведінки, розмаїття політичної міфології, специфічні моделі політичної комунікації тощо.

В. О. Лозовой, доктор філософських наук, професор

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ГРОМАДЯН ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Одним із важливих шляхів розбудови демократичної, правової, соціальної держави і становлення громадянського суспільства є формування високої правової культури громадян у єдності розвиненої правосвідомості особистості та її правомірної поведінки, подолання правового нігілізму та підвищення громадянської відповідальності. Правове забезпечення розвитку гуманітарної сфери має виходити з інтересів людини, пріоритетності її прав і поваги до особистості. Законодавча гілка влади покликана спрямовувати свою діяльність на захист та реалізацію конституційних прав і свобод громадян, для чого доцільно було б розробити і прийняти комплекс законів щодо соціального захисту громадян (іншими словами, Соціальний кодекс України). Законодавець має створити таку частину національної системи права, яка б була безпосередньо спрямована на регулювання відносин у гуманітарній сфері і надавала б досконалу та розгалужену систему юридичних гарантій її реалізації.

Законодавець і оновлене законодавство, судова гілка влади, система правоохоронних органів мають закласти традиції законслухняності і поваги до закону, втілювати в юридичну практику високі зразки правової культури та ідею верховенства права, аби забезпечити у країні конституційний порядок, громадянський мир і злагоду. Це сприятиме створенню правового середовища для успішної правової соціалізації населення, особливо підростаючих поколінь та молоді.

Правове середовище покликано демонструвати високий рівень правової культури усіх суб'єктів. Серед основних елементів правової культури суспільства називають: рівень якісного стану юридичної охорони та захисту основних

прав і свобод людини і громадянина; ступінь впровадження в практику суспільного і державного життя принципів верховенства права і правового закону; рівень правосвідомості громадян та посадових осіб; наявність досконалого за формою і змістом законодавства; стан законності у суспільстві; ефективність роботи правоохоронних органів; стан розвитку юридичної науки; ступінь залучення вчених-юристів до розроблення проектів нормативно-правових актів і вдосконалення їх змісту тощо.

Як відомо, правова культура громадянина є важливою складовою правової культури суспільства і включає: знання права і зміст свого правового статусу; усвідомлення доцільності, соціальної необхідності та справедливості правової системи суспільства; вміння користуватися всім правовим інструментарієм, який встановлено в державі; реалізацію цих знань та вмінь у повсякденній поведінці та будь-яких сферах діяльності.

Правове середовище стане необхідною базою для істотного підвищення ефективності правоосвітньої та правовиховної роботи серед різних вікових і професійних груп населення.

Отже, завдання держави і суспільства – формування, створення такого правового середовища, де б панували верховенство права, висока правова культура, а державні службовці, працівники правоохоронних органів, професійні юристи демонстрували власним прикладом законслухняність, високий рівень правосвідомості, правомірної поведінки, застосування правового інструментарію при розв'язанні конфліктів між фізичними та юридичними особами, рівність перед законом усіх громадян у будь-якій сфері життя. Таке середовище заклало б об'єктивні умови й орієнтувало б пересічних громадян на ефективну правову соціалізацію, засвоєння бажаних зразків правомірної поведінки. За таких умов правове виховання як суб'єктивний чинник, мало б достатню і ефективну об'єктивну основу його здійснення.

Процес правового виховання у багатьох країнах склався як цілеспрямована єдність правової освіти (просвітництва); вироблення звичок і вмінь правомірної поведінки; формування правосвідомості і правових переконань; утвердження у свідомості негативного, непримиренного ставлення до злочину, злочинної поведінки, правопорушень, аморалізму; вироблення потреби і здібностей до постійного правового самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення.

Держава, її структури мають чітко визначитись, які суб'єкти правовиховного процесу, які завдання і функції повинні виконувати. Зрозуміло, що заклади освіти на всіх рівнях повинні здійснювати правову освіту (просвітництво) відповідно до вікових особливостей. На загальнодержавному рівні слід розробити програми правової освіти для різних вікових та професійних груп на-

селення. Серед них: вивчення в освітніх закладах усіх рівнів основних положень Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини, міжнародного пакту про громадянські та політичні права, міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, Декларації прав осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин, Конституції України, основ Цивільного, Трудового, Сімейного, Кримінального кодексів України тощо. Важливим вбачається засвоєння знань про базові принципи демократичної держави – верховенство права, поважання прав людини, виборність представницьких органів, гарантія свободи волевиявлення та ін.

Необхідність підвищення ролі суду, прокуратури, міліції, Служби безпеки, пенітенціарних установ у правовому вихованні населення не викликає сумнівів. Досвід правового виховання багатьох країн світу, особливо Великої Британії, Німеччини, Швеції, Японії та ін., показує, що це можливо через системну співпрацю цих органів з широкими верствами населення. Метою такої співпраці стає укорінення в свідомості різних вікових груп, особливо у неповнолітніх і молоді, законслухняності та запобігання можливості їх переходу на злочинний шлях. Заслуговує на увагу функціонування інституту відстрочення порушення кримінального переслідування та сімейних судів, ресоціалізація злочинців та індивідуальний підхід до правопорушників в Японії, опікування трудними підлітками в Німеччині. Запозичення позитивного світового досвіду, відновлення багатьох форм правового виховання недалекого минулого, створення системи правовиховної діяльності, яка відповідала б процесам демократизації суспільства і укоріненню ринкових відносин, є нагальним завданням держави та її правоохоронних органів.

Свій внесок у правове виховання населення мають зробити й засоби масової інформації, особливо телебачення. Моніторинг більшості українських телеканалів свідчить про те, що крім позитиву через телеекран пропагуються індивідуалізм, насильство, свобода сексуальних стосунків, протиправних дій, малозначущість моральних і правових цінностей. Гріх подається як норма життя, демонструються технології злочинних діянь, зривається покров зі смерті, витягуються приховані гріхи, родинні таємниці. Телереклама в полюванні за глядачем зловживає показом незвичайних, сенсаційних подій, які спотворюють образ реальності, звертається до прихованих, пригнічених, нездорових інстинктів і бажань, які містяться у підсвідомості, орієнтує глядача на споживацький спосіб життя. На щит піднімається свобода вибору, а про свободу від зла забувають. Це руйнує моральність і особистості, і суспільства та провокує правовий нігілізм.

Слід або ж створити державний правовий телеканал, або ж вимагати, аби кожен телеканал 20–30 % часу приділяв правовому просвітництву, правовому

вихованню. Це з одного боку, а з другого – держава повинна регулювати і захищати свободу споживання інформації, цінностей та обмежувати аморальність, насильство, зло, гріх, аби не спонукати до співучасті у цих діях.

Розв'язання проблем правового виховання, формування правової культури працюючої частини населення мають взяти на себе роботодавці та трудові колективи, як це здійснюється, наприклад, у сучасній Японії.

Отже, організація правового виховання як одного із напрямків розбудови правової, демократичної, соціальної держави, формування правової культури усіх верств і вікових груп населення є актуальною проблемою державотворення, яка очікує на практичне розв'язання.

С. І. Максимов, доктор філософських наук, професор

ВПЛИВ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ

У межах певної національної культури загальні ознаки демократичної правосвідомості і правової культури набувають певних особливостей, які детермінуються цінностями та ідеалами цієї культури. Особливості української правової культури полягають у підвищеній емоційності її носіїв, високій цінності індивідуальної свободи та нестабільності соціальних форм. Певних особливостей набуває і механізм впливу правового виховання на формування правової культури, який полягає у зіставленні ідеального образу правової культури з її сучасним станом для створення програми правового виховання з метою досягнення означеної мети. У процесі правового виховання необхідно також включати процес самовиховання вихованця і керувати цим процесом. При цьому важливо враховувати особливості правового виховання на кожному з рівнів правової культури: 1) правосвідомості; 2) правових норм та інститутів; 3) правового життя.

1. Вочевидь, безпосередньо і головним чином правове виховання справляє вплив на такий елемент правової культури, як права свідомість, що включає прававі ідеї, цінності, настанови, почуття та інші духовні феномени.

Ядром правовиховної діяльності виступає інтелектуальна активність учених-гуманітаріїв, перш за все юристів і філософів права, політичної еліти, творчої інтелігенції з культурного виправдання ідеї права як ідеї справедливості, свободи і рівності, що орієнтується на створення сприятливого для всіх верств населення образу права. Ця духовно-інтелектуальна, ідеологічна сторона правового виховання спрямована на обґрунтування правових цінностей